

РОЗДІЛ 1

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

УДК 340.12

**ПРАВА ЛЮДИНИ ЯК ЦІННІСНЕ ПІДґРУНТЯ РОЗУМІННЯ
СОЦІАЛЬНОГО КОНТРОЛЮ ТА ПРАВОВОГО ПОРЯДКУ
В ЕПОХУ НОВОГО ЧАСУ**

**HUMAN RIGHTS AS A VALUABLE BASIS FOR UNDERSTANDING
OF SOCIAL CONTROL AND LEGAL ORDER IN THE ERA
OF MODERN TIMES**

Налуцишин В.В.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права та процесу
Хмельницького університету управління та права*

У статті досліджено соціальний контроль та правовий порядок у добу Нового часу. Встановлено, що філософія Нового часу закріпила основоположні ідеї, які стали підґрунтям концепції соціального контролю та правового порядку: основою соціального контролю та правового порядку визнавався соціальний договір; правовий порядок розкривався через природне право і мав моральну основу; поділ влади на законодавчу, виконавчу та судову як умова забезпечення правопорядку; метою правового порядку визнавався мир.

Ключові слова: соціальний контроль, правовий порядок, епоха Нового часу, права людини.

Доба Нового часу – це період революцій та змін, боротьби з феодалізмом, тобто з тим порядком, який показує свою недосконалість та невміння забезпечити стабільність у суспільстві. На тлі таких революційних перетворень у філософії цього часу визріли нові ідеї, які були пов'язані зі зміною феодального устрою та відмовою від опіки церкви. Ці нові ідеї сформували

світогляд, у якому встановилася інша система цінностей, що опиралась на теорію суспільного договору та природних прав людини.

Варто погодитись, що філософія Нового часу запропонувала новий світогляд, у якому головною цінністю була людина, а максима суспільної свідомості «людина вільна і дорівнює Богові» була змінена більш земною:

«Людина – лише маленька ланка у величому механізмі природи, тому вона повинна жити за законами природи» [1, с. 58].

Вивчення проблем соціального контролю та правового порядку у філософії права епохи Нового часу є надзвичайно важливим, оскільки соціальні зміни репродукували інший погляд на їх сутність та призначення в суспільстві. В основу цього нового погляду було закладено ідею природних прав людини, через призму яких і відбувалось дослідження вказаних феноменів.

Формування та розвиток філософсько-правових уявлень щодо соціального контролю та правового порядку в епоху Нового часу досліджували такі вчені: Є.В. Гридасов, В.К. Грищук, О.В. Грищук, В.М. Капіцин, К.М. Корж, Є.М. Кузнєцова, І.І. Левчук, А.В. Макулін, В.С. Несерцянець, Г.С. Працко, А.В. Скоробогатов, Є.Н. Трубецької та ін.

Метою статті є дослідження розвитку філософсько-правових поглядів на соціальний контроль та правовий порядок у добу Нового часу.

Філософія Нового часу, на відміну від античної філософії, де людина розглядалась як підпорядкована частина об'єктивного світового порядку, висувала на перший план вимоги особистості. Ця доба характеризувалась культом особи, яка служить вищій, безумовній меті та сама в собі пізнає свідомість добра і зла, правди і неправди. У такій особі сходяться емпіричне Беконівське та раціоналістичне Декартівське, попри їх взаємні протилежності в інших відносинах [2, с. 184].

Особливості трактування Г.В. Лейбніцем проблем правового порядку зумовлені специфікою його природно-

правових поглядів. Філософ розрізняв природне і позитивне право. Під природним правом він розумів розумний і справедливий порядок (його зміст, логіку, вимоги, правила), який виявляється й досягається людським розумом у божественно встановленій гармонії світобудови. Таким чином, першоосновою природного права визнавались розумна природа речей, а закони та інші джерела позитивного права (людське право) встановлюються з волі державної влади (яка при цьому повинна керуватися вимогами природного права). Тому закон (позитивне право) повинен відповідати природному праву, бути розумним і справедливим [4, с. 354].

Філософсько-правове вчення Гуго Гроція націлене на затвердження правових засад досягнення миру. В епоху Нового часу – добу нестабільності та революцій – мислителі часто під миром мали на увазі соціальний порядок. Г. Гроцій вважав, що «насправді найбільшу важливість представляє питання про те, що краще: свобода чи мир». І, судячи з позиції Г. Гроція, безсумнівну перевагу в конфлікті цих цінностей він віддає миру, тобто порядку [4, с. 137].

Для Г. Гроція вільна і розумна людська природа вимагає об'єднання людей в організоване суспільство, у державу. Однак держава, згідно з його філософією, не дорівнює порядку, який розглядався як результат вільної людської діяльності. Вільна згода людей виражається в домовленості, а дотримання договорів є вічним приписом природного права. Договір як вираз людської свободи лежить в основі всіх держав і законодавств. Верховенство в державі розглядалось як результат об'єднання правомочностей окремих осіб, які домовляються між собою про колективне

підпорядкування спільній владі. Цей договір у Г. Гроція, як і в його сучасника Т. Гоббса, не явний, словесно або письмово виражений акт угоди окремих суб'єктів, а мовчазна згода окремих осіб, що беруть участь в об'єднанні [2, с. 186].

Для Т. Гоббса порядок та держава – це взаємозалежні явища, які нерозривно пов'язані; це взаємодоповнювальні та необхідні форми соціальної організації, що протистоять громадянській війні й неконтрольованому насильству [5, с. 93]. Т. Гоббс був раціоналістом. На його переконання, аналогічно до раціонального порядку природи можливо встановити раціональний порядок й у громадських справах людини [6, с. 286]. На думку мислителя, необхідно прагнути миру і слідувати йому, все інше має використовуватися лише як засіб досягнення миру, під яким він також розумів порядок. Найважливішою умовою існування порядку є відмова кожного від своїх прав тією мірою, у якій цього вимагають інтереси миру і самозахисту [4, с. 143–144]. Для Т. Гоббса як послідовника Ф. Бекона чуттєва природа людини слугує вищим мірилом істинного і помилкового, належного і неналежного. Із чуттєвих потягів людини у нього виводиться та пояснюється і держава, і порядок [2, с. 184].

На думку Т. Гоббса, в основі порядку лежить суспільне порозуміння, тобто суспільний договір стає природним переходом із додержавного стану війни «всі проти всіх» на стадію цивілізованого розвитку. Варто погодитись, що філософ наповнив ідею порядку етатистським змістом: з одного боку, укази, накази-закони, жорсткі санкції, які йдуть від влади, роблять суспільний порядок державним; з іншого боку, держава –

це інститут, який реалізує розумність людської природи. Ціннісними характеристиками гоббсівської концепції порядку є свобода, справедливість та ін. [7, с. 320].

За Т. Гоббсом, сучасний соціальний порядок повинен бути такою структурою, яку людство може бачити за допомогою права. Він повинен досягатися через команди суверена, який здобув такий авторитет завдяки раціональному розумінню і тлумаченню життя індивідів. Для забезпечення порядку в суспільстві індивіди повинні розуміти, що для гарантування їхньої безпеки та інших нагальних потреб необхідна концентрація владних повноважень у руках держави [4, с. 415].

Виділяють три основні концепції теорії соціального порядку Т. Гоббса: а) людська природа з культом індивідуалізму; б) висування природного закону, у якому реалізуються інституційні умови регулювання суспільного життя людини-егоїста і формуються основи природного права; в) обґрунтування розумності порядку суспільства і доповнення розумністю верховної влади, які забезпечують мир і захист підданих. Головною метою порядку, як вважав Т. Гоббс, є досягнення миру [8, с. 68].

Розуміння соціального контролю Т. Гоббсом заклало основи розгляду його як двостороннього феномена в епоху Нового часу. Усе частіше стверджувалось, що контроль повинен здійснюватися як із боку держави (контроль за дотриманням невід'ємних прав людини: свободи, права на власність, соціальну безпеку тощо), так і з боку громадянина (контроль за діями держави бере на себе суспільство) [9, с. 15].

Бачення правового порядку у філософії Б. Спінози також ґрунтувалося

на ідеях природного права, яке розглядалось як рівнозначне потенціалу людини. Людина повинна перебувати у громадянському стані, який ототожнювався з державою, що утворилася внаслідок суспільного договору. Щоб у державі панував порядок, кожний підданий добровільно або під страхом покарання повинен підкорятися владі, яка робить те, що вигідно всім. Ідеалом Б. Спінози була демократична республіка, у якій влада та закони не суперечать народу і його свободі. Основними цінностями демократичної держави, що править, опираючись на волевиявлення підданих та розумні закони, були свобода, рівність і загальний добробут. Б. Спіноза сформулював основні критерії обмеження державної влади: держава не може порушувати та зневажати встановлені нею закони; держава не може переходити межі природних прав людини (здатність до роздумів, пізнання Бога та любов до нього, любов, ненависть, право на збереження свого життя); державна влада має прислухатися до думки підданих [10, с. 237].

На думку Б. Спінози, примус як вид соціального контролю з боку влади має стосуватися тільки дій підданих, а не їхнього внутрішнього настрою, адже ця сфера повинна виражатися в релігії, філософії, науці. Зазіхаючи на таку галузь людської діяльності, держава порушує природне право і тим самим підриває своє існування. Особливо акцентує увагу Б. Спіноза на релігії, вважаючи, що держава не повинна втручатися у відношення людини до Бога; релігія не повинна ні панувати в державі, ні бути їй зрядом. При цьому і в зовнішній сфері людських дій примус має обмежуватися рамками, необхідними для державного порядку [2, с. 193].

Дж. Локк одним із перших сформував теорію поділу влади для забезпе-

чення незалежності трьох можливих видів політичної влади: законодавчої, судової та виконавчої як основи правопорядку в суспільстві. Основна мета поділу влади – уникнути зловживання нею, адже це призводить до неупорядкованості у суспільстві. Продовжуючи цю ідею, Ш.Л. Монтеск'є стверджував, що «необхідний такий порядок речей, за якого різні влади могли б взаємно стримувати одна одну». Взаємне стримування влади – необхідна умова її правомірного й узгодженого функціонування в законно окреслених рамках, що сприятиме ефективному впровадженню гармонії у суспільстві [11].

Серед ціннісних підстав соціального контролю та правового порядку у філософії Дж. Локка можливо виділити свободу. Філософ вважав, що людина народжується вільним, суверенним суб'єктом, що дозволяє їй не бути залежною від мінливої, непевної, невідомої самовладної волі іншої людини. Природна свобода людини легітимізує її право на самодетермінацію у відносинах з іншими в упорядкованому суспільстві, однак людина не може виходити за межі, визначені законом, що є загальним для усіх [12, с. 107]. Природний стан свободи Дж. Локк розглядав як стан рівності, з якого виводяться принципи справедливості та милосердя, і стан взаємної любові. Законом природи є розум, який навчає людство дотримуватися правил природи, що полягає у збереженні миру і безпеки людини і людства. Люди перебувають у природному стані доти, доки за власною волею не зроблять себе членами певного політичного суспільства [13, с. 135].

Розмежування природної свободи і свободи людини в суспільстві полягає в тому, що в першому разі особа є віль-

ною від будь-якої влади людини, тоді як в іншому – вона повинна визнавати ту законодавчу владу, що встановлена за згодою всіх. Свобода в суспільстві відповідає «спільнотвореному» законодавству; це свобода «завжди чинити за власною волею», коли це не суперечить загальноствореному правилам. «Свобода людини і свобода діяти згідно зі своєю волею ґрунтується на тому, що людина має розум, який здатний навчити її закону, котрим вона повинна керуватись, і примусити її зрозуміти, якою мірою в неї залишається свобода на власну волю. Надати людині необмежену свободу перш ніж вона матиме розум, здатний керувати нею, не означає надати їй привілей бути вільною за своєю природою». Дж. Локк наголошує, що оскільки «люди за своєю природою всі вільні, рівні й незалежні, то нікого не можна вивести із цього стану й підкорити політичній владі іншого без його на те згоди» [14, с. 34].

У контексті соціального порядку Ш.Л. Монтеск'є аналізував зв'язок законів із релігією та визнавав, що релігія може сприяти забезпеченню порядку: «У державах, де питання про війну не вирішуються на спільній нараді, де закон позбавлений будь-яких засобів для припинення і попередження воєн, релігія встановлює періоди миру і перемир'я, щоб дати народу можливість займатися тими роботами, без яких держава не може існувати, наприклад, посів і т. п.» [15, с. 145].

Взагалі варто погодитись, що у період Нового часу філософія права звільнилась від богословського забарвлення. Правопорядок і соціальний контроль розглядались здебільшого через призму природного права, яке тлумачилось як сукупність ідеальних норм, що повинні слугувати

підґрунтям юридичного права. Так, Г. Гроцій, який був одним із засновників школи природного права, розумів останнє як «настанову здорового глузду». Т. Гоббс і Б. Спіноза ототожнювали природне право із природною силою. Ш.Л. Монтеск'є вбачав у природному праві загальнолюдську цінність, а його метою вважав свободу, рівність та безпеку всіх людей. На відміну від Т. Гоббса, він оголосив найважливішим законом природного права не війну «всі проти всіх», а мир.

Вольтер відстоював такий суспільний порядок, в основі якого лежать принципи рівності, свободи та необмеженої приватної власності. Мислитель приділяв велику увагу розкриттю змісту цих принципів, які він вважав основою правопорядку. Він невпинно доводив їх практичну користь для суспільства і будь-яких суперечностей в обґрунтуванні цих принципів не допускав [16, с. 425].

Вольтер був відомий як антитеологічний філософ і прихильник «природної релігії», під якою він розумів принципи моралі, загальні для всього людства. Як вважав мислитель, головний принцип моралі, сформульований мудрецами давнини, звучить так: «Поводься з іншими так, як ти хочеш, щоб поводитися з тобою». Однак він все ж визнавав необхідною умовою для підтримки порядку та збереження моральності існування Бога, який карає та винагороджує. Звідси відомий вислів Вольтера: «Якби Бога не було, його треба було б вигадати» [17, с. 69–70].

К.А. Гельвецій, розмірковуючи над розумною організацією суспільства, підкреслював значення позитивних законів в утвердженні «розумного ладу». На його думку, лише законодавство може змінити погляди народу.

Метою законодавчих перетворень К.А. Гельвецій вважав створення правового порядку, що гарантує відповідність особистих і суспільних інтересів. Треба так організувати відносини між людьми, стверджував філософ, щоб кожному індивіду стало вигідно здійснювати добро для співгромадян [18, с. 83].

Розумний порядок, за філософією Ж.-Ж. Руссо, виникає у разі переходу влади до народу, що розкривається в загальній волі і народному суверенітеті: «Одна тільки загальна воля може керувати силами держави відповідно до мети її встановлення, якою є загальне благо». Однак народ, який є об'єднувальним початком порядку та виразником прямого народовладдя, у повсякденному житті не може створювати закони й управляти суспільним устроєм, тому розробляти правові основи порядку повинен законодавець [19].

Ідея розумності зумовлює в поглядах Ж.-Ж. Руссо появу суспільного договору, побудованого на добровільному об'єднанні людей у політичний організм, названий державою. Створюючи образ людини, вільної від насилля та нерівності у природному стані, філософ закликає повернутися назад до природи, тобто до природного порядку, який існував до створення держави. Природний порядок Ж.-Ж. Руссо представлений чеснотами людини, вільною і добродібною працею, привітним ставленням один до одного, вродженим почуттям рівності і свободи. У природному стані людина знаходить мову, освоює моральні норми, долає індивідуалізм, який є рисою цивілізації, а не природи. Мислитель у своїй теорії на місце «людини-егоїста» (Т. Гоббс) висуває образ «слухняного громадянина», який повинен спрямовувати

свої обов'язки на стабільність держави-суспільства. Разом із тим громадянин як людина наділений невідчужуваними «природними правами» (відстоювати своє життя, власність, свободу), які він повинен захищати самостійно, не піддаючи руйнуванню правову основу порядку [8, с. 93–94]. На думку Ж.-Ж. Руссо, «відмовитися від своєї свободи означає відмовитися від своєї людської гідності, від прав людини, навіть від обов'язків. <...> Такий підхід несумісний із людською природою» [20, с. 91].

Як вважав Ж.-Ж. Руссо, для підтримки положень суспільного договору контроль повинен здійснюватися не лише з боку влади, але й із боку суспільства за діяльністю влади. На думку філософа, періодично повинні скликатися народні збори, на яких варто ставити на голосування окремо два питання: збереження форми правління та залишення управління в руках тих, на кого воно наразі покладено [4, с. 169].

Варто погодитись, що Т. Гоббс, Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо, Ш.Л. Монтеск'є, І.Г. Фіхте та інші мислителі розглядали соціальний контроль у контексті здійснення управління суспільством, забезпечення стабільності існування держави та суспільства, суті державної влади [21, с. 34]. Так, Дж. Локк основним недоліком у досягненні соціального порядку вважав відсутність відповідних органів, які могли б застосовувати механізми контролю. Ж.-Ж. Руссо зазначав, що для реалізації своїх інтересів владна еліта використовує різні засоби, які і являють собою механізм соціального контролю. Зазвичай, на думку мислителя, соціальний контроль здійснюється у вигляді примусу в будь-якій формі організації суспільства. Т. Гоббс, навпаки, стверджував про

необхідність такого контролю, який би здійснювався не за членами суспільства, а суспільством за владою, і суб'єктом такого контролю повинні бути народні засідателі. Підтримує у такому розумінні контролю Т. Гоббса й І.Г. Фіхте, оскільки, на його думку, посадові особи повинні бути відповідальні перед суспільством [1; 15–17; 19; 22]. Отже, ці дослідники висунули і широко впровадили в суспільну свідомість думку про те, що головним призначенням контролю в суспільстві та державі є досягнення більш раціонального порядку соціального життя [23, с. 22].

С. фон Пуфендорф вважав, що призначення держави полягає в тому, щоб бути надійною запорукою порядку і спокою. Держава неминуче обмежує природну свободу громадян, але не скасовує її зовсім, оскільки є сфера приватного життя індивіда та його природні права. Норми права, які посягають на ці природні свободи, не можна визнати законними. Поряд із цим ідеологія С. фон Пуфендорфа проповідувала необхідність підпорядкування владі, забуваючи про те, що взаємини монарха і підданих будуються на основі двосторонніх зобов'язань. Опір правителю окремими громадянами С. фон Пуфендорф виключав, однак він не відкидав можливості для всього народу чинити опір тому правителю, який штовхає країну до загибелі [4, с. 172–173].

Крім того, С. фон Пуфендорф у своїй праці «Обов'язки людини і громадянина» наголошував на необхідності не лише прав людини, а й на виконанні нею обов'язків як підґрунті правопорядку. Філософ вважав, що моральні позиції і воля людини диктуються законами природи, котрі наділяють її певними правами і покладають на неї певні обов'язки.

Причому першим серед цих обов'язків є зобов'язання людини щодо себе самої (турбота про свою душу, своє тіло і своє життя) [24, с. 40].

Варто погодитись, що в добу Нового часу було створено утопічну модель, побудовану на «дихотомії» природного і цивільного станів, причому засобом переходу від одного стану до іншого визнавався суспільний договір. Однак теоретичний задум цієї моделі здійснював реальний вплив на свідомість і поведінку людей, оскільки, перебуваючи під враженням нової дійсності, людина своїми вчинками змінює соціальний світ. Так і природно-правове мислення перетворило політико-філософську систему та докорінно змінило практику державно-правового життя [25, с. 158].

Отже, у філософії Нового часу соціальний порядок було визначено як громадянський стан суспільства. Вважалося, що порядок виник із природного стану суспільства, яке характеризується спочатку природним людським егоїзмом (Т. Гоббс), природною рівністю прав людей або «війною всіх проти всіх». У цій війні людина не була здатна захистити ні своєї власності, ні свого життя, і для того, щоб зберегти себе, вона укладає договір з усіма іншими людьми. Договір передбачає відмову від частини своїх прав на користь держави – так виникає громадянське суспільство. Держава стає гарантом прав кожної людини і насамперед її права на власність. Ж.-Ж. Руссо сформулював визначення правильного порядку, за якого люди добровільно перетворюють свою вільну волю в загальну волю всіх, таким чином стаючи частиною цілого.

Основою розуміння соціального порядку в Новий час стали природно-правові погляди та суспільний

договір, який підтримувався різними науковцями і часто трактувався ними по-різному. Однак схожість ідеї суспільного договору в усіх теоріях полягала в тому, що встановлення порядку пов'язано з дією механізму соціального контролю. Остання проявлялась у тому, що теорія суспільного договору передбачає відмову громадян від частини своєї свободи на користь суспільства. Такий механізм дії соціального контролю забезпечував встановлення і підтримання правового порядку.

В основі розкриття соціального контролю та правового порядку лежало природне право та ідеї рівності, справедливості, свободи (Г.В. Лейбніц, Б. Спіноза, Дж. Локк, Вольтер). Починаючи із цього часу соціальний контроль починає тлумачитись подвійно: як контроль держави за дотриманням вимог правових норм та як контроль за діями держави з боку громадянського суспільства (Т. Гоббс, І.Г. Фіхте, Ж.-Ж. Руссо). Крім того, стверджувалось, що соціальний контроль і примус із боку влади має бути лише зовнішнім, тобто стосуватися тільки дій підданих, а не їхнього внутрішнього настрою, і обмежуватися рамками, необхідними для підтримки правового порядку (Б. Спіноза).

Розкриття проблеми правового порядку було зумовлено специфікою природно-правових поглядів, коли під природним правом розумівся розумний і справедливий порядок, який виявляється й досягається людським розумом у божественно встановленій гармонії світобудови (Г.В. Лейбніц, Г. Гроцій, Т. Гоббс, Б. Спіноза, Ш.Л. Монтеск'є). Соціальний порядок розглядався як результат суспільного договору на основі природного права. Під правовим порядком розумівся також мир та цивілізований розвиток (Г. Гроцій, Т. Гоббс, Ж.-Ж. Руссо).

Соціальний порядок розглядався через ідею ідеальної держави (Ф. Бекон), підкорення державній владі (Б. Спіноза), ідею держави як запоруки порядку і спокою (С. фон Пуфендорф). Було сформульовано теорію поділу влади як основу правопорядку в суспільстві (Дж. Локк, Ш.Л. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо). Підкреслювалось значення позитивних законів в утвердженні соціального контролю та правового порядку, що гарантувало відповідність особистих і суспільних інтересів (К.А. Гельвецій, Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Формування та розвиток ідеї відповідальності людини у праві : [монографія] / О.В. Гришук, М.Р. Романинець. – Л. : Львівський держ. ун-т внутр. справ, 2013. – 268 с.
2. Трубецкой Е.Н. Труды по философии права : [лекции по энциклопедии права] / Е.Н. Трубецкой. – СПб., 2001. – 544 с.
3. Макулин А.В. История философии : [учебное пособие] / А.В. Макулин. – Архангельск : Изд-во Северного гос. мед. ун-та, 2013. – 445 с.
4. История политических и правовых учений : [учебник для вузов] / под общ. ред. акад. РАН, д. ю. н., проф. В.С. Нерсесянца. – 4-е изд. перераб. и допол. – М. : Норма, 2004. – 944 с.
5. Гоббс Т. Левіафан, або Суть, будова і повноваження держави церковної та цивільної / Т. Гоббс ; пер. з англ. Р. Димерець ; наук. ред. Т. Польська. – К. : Дух і Літера, 2000. – 600 с.
6. История философии: От философии Древнего Востока до философии XXI века / под ред. В.В. Васильева, А.А. Кротова, Д.В. Бугая. – 3-е изд. перераб. – М. : ЛЕНАНД, 2014. – 880 с.

7. Левчук І.І. Феномен соціального порядку – історико-політична інтерпретація / І.І. Левчук // Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр. – Вип. 36. – О., 2009. – С. 316–326.
8. Працко Г.С. Порядок общества: теоретико-правовой и институциональный анализ : дисс. ... докт. юрид. наук / Г.С. Працко. – Ростов н/Д., 2007. – 397 с.
9. Спільник С.І. Соціальний контроль як чинник розвитку суспільства: соціально-філософський аналіз : автореф. дис. ... канд. філос. наук / С.І. Спільник. – Запоріжжя, 2006. – 21 с.
10. Історія вчень про державу і право / О.М. Мироненко, В.П. Горбатенко. – К. : Академія, 2010. – 454 с.
11. Денисенко Н.А. Политология : [учебное пособие] / Н.А. Денисенко. – Новосибирск : Изд-во НГТУ, 2005. – 110 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://bookzooka.com/book/3-politologiya-ucheb-posobiedenisenko-na.html>.
12. Формування та розвиток ідеї гуманізму у праві : [монографія] / О.В. Грищук, А.І. Гелеш. – Хмельницький : Хмельницький ун-т управління та права, 2013. – 288 с.
13. Локк Дж. Два трактати про врядування / Дж. Локк. – К. : Основи, 2001. – 265с.
14. Грищук О.В. Людська гідність у праві: філософські проблеми : [монографія] / О.В. Грищук. – К. : Атіка, 2007. – 432с.
15. История политических и правовых учений : [учебник] / М.Н. Марченко, И.Ф. Мачин. – М. : Высшее образование, 2005. – 495 с.
16. История политических и правовых учений : [учебное пособие] / С.Ф. Сокол, В.С. Козлов. – Минск : БИП-С Плюс, 2009. – 527 с.
17. Философия. История философии : [учебно-практическое пособие] / под ред. Ю.В. Еремина. – М., МГУТУ, 2007. – Ч. 1. – 139 с.
18. Скоробогатов А.В. История политических и правовых учений : [учебно-методическое пособие] / А.В. Скоробогатов. – Казань : Таглитат, 2004. – 209 с.
19. Руссо Ж.-Ж. Об общественном договоре. Трактаты / Ж.-Ж. Руссо. – пер. с фр. – М. : КАНОН-пресс ; Кучково поле, 1998. – 416 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://lib.ru/FILOSOF/RUSSO/prawo.txt>.
20. Капицын В.М. Права человека и механизмы их защиты : [учебное пособие] / В.М. Капицын. – М. : ИКФ «ЭКМОС», 2003. – 288 с.
21. Корж К.М. Концептуалізація соціального контролю як технологічного засобу стимування соціальних відхилень соціологічних теоріях кінця ХІХ – початку ХХ століття / К.М. Корж // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. – 2011. – Вип. 13. – С. 32–41.
22. Кузнецова Е.М. Социальный контроль: сущность и методы реализации: книга о механизмах социального управления обществом : [монография] / Е.М. Кузнецова. – М. ; Берлин : Директ-Медиа, 2014. – 206 с.
23. Гридасов Е.В. Концептуализация социального контроля и муниципальной власти в социологической науке / Е.В. Гридасов // Вестник Поволжской академии государственной службы. – 2008. – № 2 (15). – С. 21–26.
24. Ковлер А.И. Антропология права : [учебник для вузов] / А.И. Ковлер. – М. : Норма, 2002. – 480 с.
25. Максимов С. Природно-правове мислення / С. Максимов // Вісник Академії правових наук України. – 2000. – № 4 (27). – С. 155–164.

В статье исследован социальный контроль и правовой порядок в эпоху Нового времени. Установлено, что философия Нового времени закрепила основополагающие идеи, которые стали основой концепции социального контроля и правового порядка: основой социального контроля и правового порядка признавался социальный договор; правовой порядок раскрывался через естественное право и имел нравственную основу; разделение властей на законодательную, исполнительную и судебную как условие обеспечения правопорядка; целью правового порядка признавался мир.

Ключевые слова: социальный контроль, правовой порядок, эпоха Нового времени, права человека.

The article examines the social control and legal order in the Era of Modern Times. It is established that the philosophy of Modern Times consolidated the fundamental ideas that became the basis of the concept of social control and legal order, in particular: the social contract was recognized as the basis of social control and legal order; the legal order was revealed through natural law and had a moral basis; separation of powers into legislative, executive and judicial powers, as a condition for ensuring legal order; the peace was recognized as the goal of the legal order.

Key words: social control, legal order, the era of Modern Times, human rights.
